

Asia: VN/20084/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

1. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen perusteella kohdennettavan rahoituksen osuuden nostaminen 1 prosentista 1,5 prosenttiin sosiaali- ja terveydenhuollon rahoituksesta ja asukasperusteisen osuuden vähentäminen 0,5 prosenttiyksiköllä (3 §)

Pidämme hyvänä asiana hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen perusteella kohdennettavan rahoituksen nostamista 1,5 %:iin (aiemmin 1 %), sillä hyteen panostamisella on pitkällä juoksulla positiivisia kerrannaisvaikutuksia. Tarvittavan lisärahoituksen irrottaminen asukasperusteisen rahoituksen osuudesta on perusteltua, sillä asukasmäärä vaikuttaa edelleen noin 13 %:lla alueiden rahoitukseen. Samoin asukasmäärä vaikuttaa alueiden rahoitukseen myös usean rahoitusta määrittävän kriteerin kautta. Näin ollen tarvittavan 0,50 %-yksikön eli 129 M€:n lohkaiseminen asukasperusteisesta rahoituksesta onnistuu hyvin.

2. Hyte-kertoimen laskentatavan täsmentäminen kannustavammaksi (15 § ja asetus)

Hyte-kertoimen laskentatavan kannustavuuden lisääminen on kannatettava muutos. Hyte-kertoimen sisältämien 11 indikaattorin hyvinvointialuekohtaiset toteumat tulee olla hyvinvointialueiden nähtävillä siten, että jokaisen mittarin kehitystä on helppo seurata. Hyte-kertoimen raportoinniksi ei siten riitä lausuntoaineistossa olleet keskiarvot tulos- ja prosessimittareista.

Kysymme, että ovatko hyte-kertoimen laskennassa tarvittavien indikaattorien toteumat saatavilla luotettavasti eli että niiden tietopohja on luotettavaa ja rakentuu samalla tavoin kaikilta hyvinvointialueilta? Hyväksytäänkö tietojen jälkikäteistä täydentämistä kuten sote-rahoituksen tarvekertoimiin vaikuttavia päivityksiä?

3. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen perusteella vuodesta 2026 kohdennettavaa rahoitusta ei otettaisi huomioon aluekohtaisissa siirtymätasauksissa (35 § 8 mom.)

Puollamme esitettyä muutosta, että hyte-kertoimen perusteella kohdennettavaa rahoitusta ei huomioida siirtymätasauksien laskennassa. Näin säilytetään hyte-toimintaan panostamisen kannustavuus myös niillä hyvinvointialueilla, joilla siirtymätasaus vähentää rahoitusta.

4. Kertaluontoisten säästöt siirtymätasauksista vuosina 2026 ja 2027 (35 § uusi 6 mom.)

Kertaluontoisen siirtymätasauksen säästö koskee vain Helsingin kaupunkia. Emme näe tarpeelliseksi ottaa kantaa asiaan, koska sillä ei ole taloudellisia tai toiminnallisia vaikutuksia omaan alueeseemme.

5. Lakisääteinen päivitys terveyden-, vanhusten- ja sosiaalihuollon laskennallisten kustannusten painotuksiin vuoden 2023 kustannustietojen perusteella (13 §)

Terveyden-, vanhusten- ja sosiaalihuollon laskennallisten kustannusten painotukset kolmen vuoden välein ovat lakisääteisiä päivityksiä.

Esitämme, että painotusten päivitykset tehtäisiin kolmen vuoden sijaan kahden vuoden välein. Tällöin sektoripainot seurasivat nopeammin kustannusten jakautumista em. kolmen järjestämisvastuun sektorin kesken.

6. Aluekohtaisten terveyden-, vanhusten- ja sosiaalihuollon tarvekertoimien laskenta kahden vuoden tietojen perusteella (14 §)

Tarvekertoimien laskenta kahden vuoden tietojen perusteella on kannatettava muutos. Se vähentää tarvekertoimien heiluntaa, joka puolestaan vähentää valtion rahoituksen määrän heilahteluja.

Vuosi 2026 on ensimmäinen, jolloin hyvinvointialueiden rahoituksessa on mukana hyvinvointialueiden järjestämisvastuun aikana muodostuneet tarvekertoimet. Tämä on voinut vaikuttaa diagnoositietojen kirjaamistapoihin, joka puolestaan näkyy tarvekertoimissa. Kun vuoden 2023 tarvekertoimet valmistuvat keväällä, on tarpeellista laskea vaikutusarviot tarvekertoimien muutoksista. Mikäli muutokset kertoimissa ovat suuria, keskiarvoistamista voi olla syytä lykätä tai rakentaa siirtymäaika.

7. Pelastustoimen riskikertoimen tekijöiden ja niiden painokertoimien tarkistaminen (23 §)

Yleisenä toteamuksena tuomme esille, että pelastustoimen rahoituksen tulisi painottua enemmän palvelutarpeeseen ja palvelujen tuottamiin kustannuksiin kuin asukasmäärään. Pelastustoimen järjestämisestä annetun lain 3 § mukaan pelastustoimen palvelutason tulee vastata kansallisia, alueellisia ja paikallisia tarpeita, onnettomuusuhkia ja muita uhkia. Rahoituksen tulisi siten perustua nykyistä enemmän alueen riskeihin ja onnettomuusuhkiin.

Asukasmäärän vaikutus pelastustoimen rahoitukseen on 65 %, kun sosiaali- ja terveystoimessa asukasmäärän osuus on noin 13 %. Sosiaali- ja terveystoimen rahoituksesta sosiaali- ja terveyshuollon palvelutarpeen osuus on noin 79 %. Pelastustoimessa palvelutarpeen osuus on 30 %. Tälle erolle ei ole esitetty perusteluja.

Maatalouden rakennusten ja osavuotiseen käyttöön soveltuvien vapaa-ajan asuinrakennusten kerrosalojen esitetään jatkossa olevan mukana riskilaskennassa. Pidämme muutosta hyvänä siitä huolimatta, että maatalouden ja vapaa-ajan asuinrakennusten vaikutukset palvelutarpeeseen ovat marginaaliset. Rakennuspaloista yhteensä noin 6 % kohdistuu edellä mainittuihin rakennustyyppeihin (3%+3%). Asuinrakennuksiin palvelutarvetta kohdistuu keskimäärin 57 %.

Pyydämme vaikutusarvioinnin tekemistä esitetystä muutoksesta, jonka mukaisesti riskitekijöihin lisättäisiin ruudut, joissa on vähintään 1500 matkailutoiminnan vuodepaikkaa. Vaikutusarvioinnin tarvetta korostaa se, että matkailutoiminta ei ole merkittävä pelastustoimen palvelutarvetta lisäävä asia. Vain 0,8 % rakennuspaloista tapahtuu majoitusrakennuksissa.

Matkailukohteiden lisäksi uusiksi riskikohteiksi rahoituslaissa esitetään kohonnutta öljy- tai aluskemikaalivahinkojen riskiä. Tämä on hyvä asia, koska nykyisessä rahoitusmallissa ei huomioida merellistä YVT-toimintaa. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että palvelutarvetta kuvaavia riskitekijöitä on valittu ilman laskennallisia perusteita. Toivomme, että palvelutarvetta kuvaavat riskikohteet määriteltäisiin esitettyä kattavammin ja rahoitusta määritettäessä otettaisiin huomioon palvelukohtaiset kustannukset.

Samassa ruudussa olevat useat riskikohteet kuten suurteollisuusalueet tulisi huomioida rahoitusta nostavasti. Perusteena tälle on, että ne lisäävät palveluntarvetta.

Muita huomioita lausunnoilla olevasta esitysluonnoksesta

Siirtymätasauksiin tulisi tehdä myös muita muutoksia kuin esitysluonnoksessa mainittu väliaikainen muutos siirtymätasauksista saaviin alueisiin (käytännön vaikutus Helsingin kaupunkiin) liittyen.

Siirtymätasaus ja sen jääminen pysyväksi on epätasa-arvoinen ja rikkoo alueiden yhdenvertaisuutta tuottaa alueensa asukkaille heidän tarvettaan vastaavat sotien ja pelastustoimen palvelut. Siirtymätasauksen takia hyvinvointialueet eivät ole yhdenvertaisessa asemassa, koska osaa alueista rankaistaan hyvinvointialueuudistusta edeltävän ajan toiminnan tehokkuutta edistäneistä toimista. Kunnilta siirtyneet kustannukset eivät kerro koko totuutta kustannuksista, sillä sotien ja pelastustoimen mukana on siirtynyt myös investointivelkaa. Samoin tulee huomioida, että hyvinvointialueiden toiminnan aikaiset kustannusnousut (TES-korotukset, inflaatio) ovat nostaneet kaikkien hyvinvointialueiden kustannuksia - yhtä paljon myös siirtymätasauksesta kärsivien alueiden kustannuksia.

Saarela Helinä
Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue